КПСС-н Центральн Комитетин Пленум

(Эхецнь 1-гч хаалга)

ний төрлгаьг өргөдлгүй хаалгар болгадхим. Энүнд зөрөөдөлтэй, өөр белоотн, малин хотыг үлэм ихөр тарилгаьгаа төр төнгддөнө. Энүнд эргэ клевер, люцерн, эспарцет, вика өөс, эмнэгт болн бобов культурмудаа семердж төрлгаьг өргөдлгүй темагтдджөнө.

Бидн мах гарчлгаьн долаан джилд хурагаьн таван джилин эргэд күцөхөр хаалджөцүг өрки келх хергтө гидж докладчик келв. Төрүнүл хамдынь колхозниждө болн совхозмудин өөдмишчир, зөрөөнь шуулгта күч-өөлөгөр ин тогтгд темдгтө чиклер орудж төнддөнө. Рязанск, Свердловск областьсин, Татарск АССР-н төлөнө эдгаахун күч-өөлөгөр, малас авгдг гол эдг-гуниг долаан джилин зурааг 2—3 джилин эргэд күцөхөр седджөхдөнө.

Селөнө эдг-ахун производствин цаарандь делгрөлгүн — энүнд техническ темдгөг өөдрөлхиг, деревньс электрификцировать келгүүг төсхлгүн шуулгта кевөр темдгдджөнө. Долаан джилин ут-туркарт цут колхозмудиг болн совхозмудиг электрификцировать келгүүг төсхлгүн темдглгдсин.

Селөнө эдг-ахун производствд тасрхан угаа техническ прогресс теткөд, колхозмудиг болн совхозмудиг, комплексн механизац теткдж чадх аргьта техникөр аглгьна йовудиг чаньгъалгьнд төр баөнө.

Колхозниждин баөктө джиргьл өөдрөлгьнө улнь болгч — колхозмудин олна эдг-ахуг цаарандь делгрөлгьр хагьлгдг ик гидг төрмөд мана өмн зөгсдджна. Эн долаан джилд производствин, культурин баөддджиргьлин болн өмтн баөдг гермөдин тосхлтд 200 гар миллиард арслнь гаргьлгьн темдглгдсин. Өмтн баөдг 5 сай гар гермөд тосхдхин — энүнь урдк долаан джилд тосхгдсиг гурвн холван шаху ик болджанд. Колхозин цекарнье, хот уудг гермөд, бичкдүдин лельс болн садмуд, интернатин школмуд болн колхозниждин, нег өнө колхозниксин күч-өөлөнь гингрөлдг, эдгд олна эдг-ахуг делгрөллгьнд икөр оньган төнх эв-аргъ өгдг талдан чигн учреждениьсин тоогүмнь икдөлх эрки кергтө.

Колхозин болн совхозин производствин цаарандьديлвртны наук, производств хойрин залгалдаг өргөдлгүн болн батлгьн агъу ик чинр эрүүджөнө. Цут мана партийн, советск, профсоюзн, комсомольск организацин науки болн культурин өөдлөчир эдг, колхозмудт болн совхозмудт газр ад-бод кедж эдлгьнө болн мал өскгьнө культуриг өөдрөлгьндь, селөнө эдг-ахун өмн төвгдсн төрмөдигديлвртөгьр күцөлгьндь. Урдк кедж йовсдан дорвн, икөр дөнгүн күргх даалгьрта.

Партин Центральн Комитетин эргэд батар хамцж явлсн Арөсөн Федерацин олн өмтс, долаан джилө эрүл күцөлгьнө төлө кеч новдлд шинديлврмөд күцх коммунизм тосхлгьна алдр кергтө өнддгтө сөн төвцөн өрүлх гидж, республикин партийн болн советск организацин, цут күч-өөлөгөрин нерн деерөс өр Подгорный өгкүдж келв.

Дарунь, КПСС-н ЦК-н Президиумин чеглин кандидат, Украинө Коммунистическ партийн ЦК-н негдч сегөлтр Н. В. Подгорный босж доклад кев. Республикин күч-өөлөгөр эвөрөнь эв-аргьгьн товддж дигдж авад, промышленностин долаан джилө эрүл таван-эргьгьн джилин эргэд, селөнө эдг-ахугьгьр таван джилд күцөх даалгьр анцлав гидж тер келв.

Өр Подгорный. кадрмудиг дигдарагьрнь төвлгьнд Украинө эвөр хөрлгт гарв гидж келв. 15 минутъ гар партийн болн советск өөдлөчир, промышленностин болн селөнө эдг-ахун специалистир сөүлөн джилмөдин эргэд колхозмудур болн совхозмудур гардгч өөдлмшт йовулгдв. Районк звено кадрмудар батлгдв. Энүнд партийн организацс өөдж, батрцхав, теди ода цут колхоз болгьнар бөрдөгдсн баөнө.

Өр Подгорный. долаан джилин төрөн джилд республикин күч-өөлөгөрин кедж күцөсн өөдлмшинديнмөдиг цөлгьгдж келөд, республикд селөнө эдг-ахун делгрөг, долаан джилин зурааг таван джилин эргэд күцөлгьг тетклдөн кенджөнд йовна гидж со-

нькх. Тиигчкөд, өө джил хур-чиг йөр тату болн, тегөд өө, төрөнө ургъд авлгьнд ну, ивчөн хальдаа гидж тооцартин ик кергтө.

Гаьр эдлгьнд өөрхнديнмөдиг голдч гьгьн болджанль цут селөнө эдг-ахуг өөдрөлгьнө улнь болсн — бүүдн гергьлгьнг, цут хамгьрь нерөллгьн урдк кенткн өддджөнө. Энүнд төлө, ургъд авлгьнг торвр угагьар өөдлүүх, гаьр сөлөр олвх, нүүрлч агротехник өөдлмшт орудх багъ ургъд өгдг культурмудиг өөдрөн ургьгьна культурмудир, тиигчкөд, цутгьгьсн төрөн болдж, эрдни-шишөгьр сольх кергтө. Колхозмудин болн совхозмудин күч-чидль тер мет бас, күч-өөлөгөр гарц өөдрөлгьнөр болн, комплексн механизац болн өөдлмшин нүүрлч ин-аргьг олалгьнд өргөр орицулдж селөнө эдг-ахун, нег өнө малас авгдг эдг-гуниг бөөнинь өнөг багъруулгьнур эвөрүлгдсн баөнө.

Цаарандь докладчик, долаан джилө зурааг таван джилин эргэд күцөгьнө төлө, республикд нидгддж нүүкгддж йовх төрмөдин тусхар келв. Украинө Коммунистическ партийн ЦК-н Президиумин өөдлмшин, зангин голдч төрмөдин негнь гидж, ургъд авлгьн өдг эс болдгиг бөрхн джилмөдин эргэд уга колгьнө, цут колхозмудар болн совхозмудар таслвр угагьар бөдлн, сөлбатта ургъд авлгь четклгьнө төр төнддджөнө. Республикд эн белддж долгрөлгьг асрулагьнд ик оньг тусхардджана.

Ут тоодиг бүүдн болн малин хот хурадж авлгьнг нидөллгьнө эрки чинртө нөрнгъ болджахнь—багъ ургъц өгдг культурмудин төрөг хасад, тедиг орид, бөдлн ургъц өгдг болн өнтө культурмудин төрөг өргөдлгьн өөдр. Тегөд чигн эрдни-шишөн төрөн эвөр нидв. өө джил тер 7,7 сай гектар болсин, 1953 джилд болхла— 2 сай гектар бөсин. Эрдни-шишөн бүүдин дундин ургъцнг гектар болгьнас 30 — 40 центнерт күрх. початкта көк ургъмлинь — гектар болгьнас 500 — 700 центнерт, чиг тату өмн өнгт болхла—гектар болгьнас — 300—400 центнерт күрх төр хагьлгддджана.

Селөнө эдг-ахун производствин цут өмгьс болгьнар комплексн механизацнг өөдлмшт орулгьна тусхар өр Мануковскийин өөлсн сөн седвөрнг республикин механизатормуд шүмнгьгьнар дөнгьнцхөв.

1963 джилд Украин шикрин 40 сай тонн свекл хурадж авх өөнтө гидж өр Подгорный цаарандь гермөв. Энүнд төлө, төрөнө газрнг 1 сай 660 минутъгьн гектарт күргдж, эрк бин бөргдөвө, ургъц авлгьнг эвөр нидөх кергтө.

Свекл төрдж гаргьгьнд харгьг күнд өөдлмшт, төрсн төрөг болн ургъц хураглгьнг цаарандь механизировать келгүүн гьл төрөн өөр. Нарт дөлхө төрөн болдж мана селекционермөд ухалдж гаргьсн, шикрин негнтө свекл төргъ производствд өргөр орулгьн комплексн механизацин агъу ик эргчлнь седдджөнө.

Тер мет Украинск ССР-т сад болн виноградник төрлгьн өргөджө, теднө ургъцнь өөдлдджөхин тусхар докладчик эвхгьн. Тегөд, зөрөөнь болн виноград гаргьлгьгьр республик орг кутгт күүрөлчирин негнь болджана.

Олна малин цаарандь болгин төрин тусхар келхөрн, 1963 джил селөнө эдг-ахун 100 гектар газр болгьнд бод малин то 59 күрхин, тер тоод өхр — 22—25, газас 70 күрхин гидж өр Подгорный темдглв. Өмтн мах хергдлгьг хурдар темклин туск партин төвсн эрк бин төр хагьлхд, шина төрөнд хурдар гаха өөсгьн дөнгьн болхинь докладчик темдглв. Эн джил республикин колхозмуд болн совхозмуд 7 сай шаху гахас болдж — тернь янли джилиөр болхла 24 процент даву, тиигчкөд, хуудгтөрөлгөнө организацс 1 сай шаху гахас болдв. 1960 джил газа болдгьн колхозмудар болн совхозмудар 12—13 сай күрхин, хуудгтөрөлгөнө организацсар — 1,5 сай күрхин. 1963 джил — 22—25 сай гаха болдгдхин.

Тер мет бод мал бордлгьн бас эсрн. Цаарандь джил болгьн государствд 4,7 сай бод мал хуадж темдглдджөнө, эс гидж 1958 джилиөр болхла чернь — 1,7 холван даву.

Цаарандь Н. В. Подгорный, эвөр областьсар партийн организацс малас гардг эдг-уш авлгьнг икөлх, нег өнө мах гаргьлгьнг икөлх нооцлаг йоста кепөр темдглсин уга, эвөндж бөрдөмджин өөдмш кехш, колхоз болгьн эвөрөнь двалгьнрин өөрн кевөр күцөхиг кехш гидж келв. Өөцлад келхлө, эдн Запорожск, Одесск болн Николаевск областьс болджана.

Малд өлвг хот белддгьн эрки төр болдж тусдмна гидж докладчик цаарандь келв. Мах, өс гаргьлгьнд темдглсн комджөгьн күцөхин кергтө биш эрк биш малд хот-хол белддгьн хойр холх эвөйвдн. Энүнд тегөд, голдч шилчь бас эрдни-шишөд баөнө. Эн джил Украинө 50 сай тонн силос дарсдв. Өөрхн 2—3 джилин эргэд силос дарлгьнг 100 сай тоннд күргх темдглгдв.

Докладчик товчлгч Аньгдль И. В. Подгорный, колхозмудин болн совхозмудар күч-өөлөгөр горимнь бөлөлгьн чинртө болдгин тусхар келв. Эн өөдлн гаргьта күч-өөлөгөр гергр болн өнддж өзөлсн, селөнө эдг-ахун күүрөлчирин өөр аядж келв. Селөнө эдг-ахун эвөр өөцс ода бийнь сул механизацгьгьнь докладчик темдглв. Тер учрар гарар кедж өөдлмшин гаргьж ик, горнь тегөд, кедж гаргьдг эдг-гуниг, нег өнө малас гаргьдг эдг-гуниг өнь өөдлн болдгин гол учрин негнь болджана.

Малин тоог хуурдар икдөх төр механизацин кенджөг нег өөсдж өөдлөлгьг неджөнө. Тегөд, 1963 джил күрта малин хөлд комплексн механизацд орулгьнг тетклгьн эрх бин күцөгдг өөнтө гидж Украинө Коммунистическ партин Центральн Комитет төр төнддджөнө.

Тер мет өр Подгорный, колхозмудин болн совхозмудин кедж гаргьг эдг-гуниг өнг хоорндж өөрөлх төрмөд, колхозмудар колхозниждин өөчөлсн өдг темдглгдж нег өөсдж чадх нөрнгьгьн фонд бөрдөлгьн кергтөс, тиигчкөд, күч-өөлөгөр өдрин ик гисн джилвин кенджө батлгьн тусхар болв. Украинө селөдөр өмтн баөдг болн хүнсүүрөбытовой тосхлт өргөр долгрөлгдджөхиг герлгч то заадж ик келв. Кемр, давсн пөйнн джилин эргэд джил болгьн дундлад, өмтн баөдг 100 минутъ шаху тер тосхлдг баөсн болхла, эн джил хойр шаху холван даву тосхгдджана.

Колхозниждө, совхозмудин болн РТС-н өөдлмшин, селөнө эдг-ахун специалистир, цут украинск олн өмтн долаан джилиг таван джилд күцөх мөндг чаньгъадж, эвөрөнь үүдлгч күч-өөлөгөр коммунизмин бойриг бөрдүлхөр шүүх гидж өр Подгорный гермв.

Дарунь КПСС-н ЦК-н Президиумин член, Казахстана Компартин ЦК-н негдч сегөлтр Н. И. Беляев босж доклад кев. Эн Пленум деер төнддж, күүндор гарчах төр советск олн өмтнд ик бөдөн чинртө гидж эн келв. Тегөд, ним ик чинртө төр, өмтнг кергтө тоот хот-хоолар күцц тетих болн промышленностиг селөнө эдг-ахун сырьегьар тетх бөдөн бүрөлгьнө тусхар күүндер гарчана.

Орн-нутгин эдг-ахун делгрөлин агъу ик зурас өкр их эв-аргьта болн көрнькчө Казахстанд их нилч өгтджөнө гидж өр Беляев келв.

23 сай гар гектар шин газр эзлгьдж авлгд республик бүүдн гаргьлгьарн РСФСР-н дарт хойрдч эрк эзлджөнө. Тер өнөд эргэдж техническ культур, темс болн бодмг, малас авгдг эдг-гуниг гаргьлгьн болн белдгьн инвд.

Казахстан, Советск Союзин өөдх цут ахлгдө республикс мет эвөрөнь чеклин центрлгд бөнө. Эн долаан джилд тер өнө эдг-ахуг делгрөлгд капитальн төвц, давсн 35 джилин турмарт гаргьдсиг 24—27 миллиард арслнь икөр өгтджөнө. Республикин колхозмуд болн совхозмуд долаан джилин чилчөр күс-дундур миллиард шаху пуд бүүдн джил болгьн ургъдж авад, багъ гиждөн 800 сай пуд бүүдн государствд хуадцхах өөнтө. Малин то болн, тер өнө гарг эдг-уш эвөр икдхин.

Бүүдн, төрөн болдж таврар төрдг цагьан гүйрин бүүдн гаргьлгьн Казахстана селөнө эдг-ахун эрки төрнь болдж цаарандь чигн өддджөнө. Тер өнөдөр Казахстана бүүдн гаргьлгьг икдөлгьнө нег ик булгинь эрдни-шишө болджана. Колхозмудар болн совхозмудар эрдни-шишө төрх газрин агъуг 1960 джилд 2 сай 100 минутъгьн гектар, 1962 джилд болхла — 4 сай 500 минутъгьн гектар күргдж, эс гидж 1959 джилиөр 3,2 холван икөр төрхин гидж Казахстана Компартин ЦК тоолджана.

Республикд джил болгьн күс-дундур миллиард пуд бүүдн гаргьдж авхин эрид эн долаан джилд бүүдн культурин ургъцнг урдк тавн джилин дундин ургъцас 3,5—4 центнер ургъц гектар болгьнас икөр авх кергтө. Эн төр амр биш, болв ил, күцөдж болх төр. Колхоз болн совхоз болгьнд научн кевөр диглгдж хөлөгдн газр эдлгьнө системдс, наукас болн күүрөлч дамштас иштөгьр эн төр күцөгдхин. Хойр джилин эргэд цут колхозмудар болн совхозмудар райодар йилгьгдсн сөн чинртө икөр төрө төрдг болхин төлө көдлиг кегджөнө.

Өө джилмөдт республикд товарн бүүдн гаргьлгьна ик белт элеватормудгокладчмуд болн бүүдн орудж авдг пунктс икөр эзлджөлхиг нокш гидж өр Беляев цаарандь келв. Шуудинь новшайммудс бүүдн зөөлгьгьн техникин болн төрөг геолт угьгьнг хурахин эрки хойр джилин эргэд багъ гиждөн гурвагьад сай пуд багъ ик агъута бүүдн орудж авдг 133 сай тонн силос дарлгьнг 100 сай тоннд күргх темдглгдв.

Бүүдн зангьгьс тоосх кергтө. Бүүдн зангьгьг бөдөн гаргьлгьта машинөр, бүүдн цевердг машинөр болн мань чигн механизмөр тедн ягсгдх өөнтө.

Казахстанд, цут мах гаргьлгьнд гүрө малин болн төвө малин негнь тасгьг орн эзлджөнө. Социалистическ далгьвримудт төлөдсн мет 1965 джилд өөдлн тоо 75 сай күргтөлө, 1966 джилөс өмн эзлөд джил болгьн 35 сай хө малиг алдж чадхин, өнь 1958 джилиөс 13 холван шаху ик — гидж докладчик темдглв.

Ода, республикин мал икөр бекдн йовх цаг малин тоон ихсгьлгьна керг, ик олнг белоотн малин хот, нег өнө бобовый йос белддгьн, өөсн зөрөөнь үүгьг бодлгьн гол учрин негнь болджана.

Малин тоог хуурдар икдөх төр механизацин кенджөг нег өөсдж өөдлөлгьг неджөнө. Тегөд, 1963 джил күрта малин хөлд комплексн механизацд орулгьнг тетклгьн эрх бин күцөгдг өөнтө гидж Украинө Коммунистическ партин Центральн Комитет төр төнддджөнө.

Тер мет өр Подгорный, колхозмудин болн совхозмудин кедж гаргьг эдг-гуниг өнг хоорндж өөрөлх төрмөд, колхозмудар колхозниждин өөчөлсн өдг темдглгдж нег өөсдж чадх нөрнгьгьн фонд бөрдөлгьн кергтөс, тиигчкөд, күч-өөлөгөр өдрин ик гисн джилвин кенджө батлгьн тусхар болв. Украинө селөдөр өмтн баөдг болн хүнсүүрөбытовой тосхлт өргөр долгрөлгдджөхиг герлгч то заадж ик келв. Кемр, давсн пөйнн джилин эргэд джил болгьн дундлад, өмтн баөдг 100 минутъгьн шаху тер тосхлдг баөсн болхла, эн джил хойр шаху холван даву тосхгдджана.

Колхозниждө, совхозмудин болн РТС-н өөдлмшин, селөнө эдг-ахун специалистир, цут украинск олн өмтн долаан джилиг таван джилд күцөх мөндг чаньгъадж, эвөрөнь үүдлгч күч-өөлөгөр коммунизмин бойриг бөрдүлхөр шүүх гидж өр Подгорный гермв.

Дарунь КПСС-н ЦК-н Президиумин член, Казахстана Компартин ЦК-н негдч сегөлтр Н. И. Беляев босж доклад кев. Эн Пленум деер төнддж, күүндор гарчах төр советск олн өмтнд ик бөдөн чинртө гидж эн келв. Тегөд, ним ик чинртө төр, өмтнг кергтө тоот хот-хоолар күцц тетих болн промышленностиг селөнө эдг-ахун сырьегьар тетх бөдөн бүрөлгьнө тусхар күүндер гарчана.

Орн-нутгин эдг-ахун делгрөлин агъу ик зурас өкр их эв-аргьта болн көрнькчө Казахстанд их нилч өгтджөнө гидж өр Беляев келв.

23 сай гар гектар шин газр эзлгьдж авлгд республик бүүдн гаргьлгьарн РСФСР-н дарт хойрдч эрк эзлджөнө. Тер өнөд эргэдж техническ культур, темс болн бодмг, малас авгдг эдг-гуниг гаргьлгьн болн белдгьн инвд.

Казахстан, Советск Союзин өөдх цут ахлгдө республикс мет эвөрөнь чеклин центрлгд бөнө. Эн долаан джилд тер өнө эдг-ахуг делгрөлгд капитальн төвц, давсн 35 джилин турмарт гаргьдсиг 24—27 миллиард арслнь икөр өгтджөнө. Республикин колхозмуд болн совхозмуд долаан джилин чилчөр күс-дундур миллиард шаху пуд бүүдн джил болгьн ургъдж авад, багъ гиждөн 800 сай пуд бүүдн государствд хуадцхах өөнтө. Малин то болн, тер өнө гарг эдг-уш эвөр икдхин.

Бүүдн, төрөн болдж таврар төрдг цагьан гүйрин бүүдн гаргьлгьн Казахстана селөнө эдг-ахун эрки төрнь болдж цаарандь чигн өддджөнө. Тер өнөдөр Казахстана бүүдн гаргьлгьг икдөлгьнө нег ик булгинь эрдни-шишө болджана. Колхозмудар болн совхозмудар эрдни-шишө төрх газрин агъуг 1960 джилд 2 сай 100 минутъгьн гектар, 1962 джилд болхла — 4 сай 500 минутъгьн гектар күргдж, эс гидж 1959 джилиөс